

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

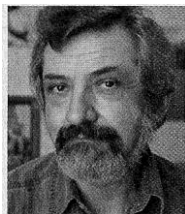

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Kód materiálu:	VY_12_INOVACE_33_DEMINUTIVA		
Název materiálu:	Deminutiva		
Předmět:	český jazyk	Ročník:	8.
Časová dotace:	45 min	Datum ověření:	15. 5. 2013
Jméno autora:	Mgr. Martina Šlapalová		
Klíčová slova:	Deminutiva, zdobněliny, jazykovědná terminologie		
Výchovné a vzdělávací cíle:	Seznámení s náročným populárně naučným textem o jazyce, hlubší přemýšlení o jazykovém jevu.		
Rozvíjené klíčové kompetence:	K učení		
Anotace, metodický list:	Text umožňuje, aby se žáci potkali s jazykovědnou terminologií a aby zároveň přemýšleli o jazykovém jevu, funkci a významu zdobnělin.		
Použité zdroje:	ŠTÍCHA, František. Nehaňme deminutiv! Týdeník Rozhlas. 2003, roč. 23, č. 19, s. 24.		

Popis hodiny	<p>Žáci nejdříve obdrží text, který si pozorně přečtou.</p> <p>Potom pracují s úkoly:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Co znamená slovo <i>deminutiva</i>? 2. Co znamená celý název článku? 3. Kdo je Ivan Kraus a co si myslí? 4. Co si o deminutivách myslí František Štícha? 5. Napište ve formě minimálně dvou otázek, čemu nerozumíte (Proč ..., Co znamená ...). <p>Po vypracování úkolů společně rozebíráme odpovědi žáků, hledáme odpověď na jejich otázky.</p>
---------------------	---

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Nehaňme deminutiv!

František Štícha
lingvista

„Slovo **hejnko**' mne provokovalo. Namítl jsem, že výraz **hejnka**' není správný. Docent nesouhlasil, malé hejno je hejnko, ověřil si to u specialisty na zdobnělinky. Představil jsem si dalšího úzkého specialistu na **zdobnělinky** a byl jsem rád, že nás takový **docentek** také nenavštívil." (I. Kraus, Muž na vlastní křížovatce) Humor Ivana Krause mám rád. Reaguje inteligentně, s přiměřenou dávkou nadhledu a s obdivuhodnou všímavostí na přecetné paradoxy našeho života. Je takovým paradoxem i stále užší specializace vědy? Nevím. Neznám v oboru lingvistiky žádného úzkého specialistu na deminutiva neboli zdobnělinky. K takovému druhu specializace v lingvistice nedochází, neboť dílčí jazykové jevy pochopitelně nejsou natolik skryty našemu bezprostřednímu vnímání a zároveň natolik provázány s jevy okolními, jako je tomu například v molekulární biologii.

Deminutiva nejsou zdaleka jen projevem mazlivé žvatlavosti maminek či expresivity žoviálních strýců nebo subjektivní potřebou zkrátit dvě slova, například **malá řeka**, na slovo jedno: **říčka**. Emocionalita (**sluníčko**, **hvězdičky**; páreček a **pivečko**) je jen jedním z vícera mentálních pramenů, z nichž zdobnělinky vyvěrají a poté se šíří od člověka k člověku.

Prvotní funkcí českých deminutiv je jedním slovem označit předmět menší velikosti, než jakou předměty daného druhu mívají. Běžně užíváme deminutiv **stolek**, **stromek**, **lesík**, **říčka**, **zahrádka** a mnohých jiných, která označují entity (předměty, organismy, krajinné útvary) zřetelně menší velikosti, než na jakou se vztahují substantiva základová: **stůl**, **strom**, **les**, **řeka**, **zahrada**. S modifikací kvantity však někdy bývá spjata i modifikace kvality: **lahvička** obvykle není totéž co 'malá láhev', neboť v lahvičce bývá parfém, léky nebo šampón, zatímco v lahvi zejména pivo nebo víno. Řekneme-li **lahvička** (či **častěji lahvička**) **vína**, má tu deminutivum jinou funkci, než jakou má tehdy, říkáme-li třeba **lahvička s prášky**. Podobně ani **lopatka** není totéž co 'malá lopata', neboť lopatku máme doma na smetí, kdežto lopatu na uhlí, písek a podobně.

Deminutiva mají i funkci ironizační (**rozoumek**, **faktíček**) nebo oslabují význam abstrakta (**hříšky mládí**).

Deminutivních tvarů substantiv se však v jazyce užívá také k ryze pojmenovací funkci: **banánek** není jen 'malý banán', ale také druh zástrčky, **ramínko** je nejen malé či milé rameno, ale také - a dokonce především - věšák na šaty. Kdybychom byli kdysi z francouzštiny nepřejali slovo **manžeta**; mohli jsme místo něj použít deminutiva **rukávek**, neboť to je původní význam francouzského slova **manchette**. Deminutivním tvarem je i francouzské slovo **toilette**, česky toaleta.

Některé deminutivní formy si žijí svým samostatným funkčním životem: rodinný **domek** může být někdy i pěkně velký dům, vánoční **dárek** může být dražší i větší než svatební **dar**. **Knížka** nebývá obvykle větší ani milejší než **kniha**, **prstýnek** než prsten, **vajíčko** než vejce. **Písničky** zpívají Dylan či Nohavica, **písně** skládal Mahler i lid. Všechny jsou nám však milé. **Obrázky** malují malíři a obrázky doprovázejí text knihy. Nicméně ty zdobnělé formy nám znějí jaksí něžněji. Deminutiv se využívá i v odborném názvosloví: tetřívek je podle zoologů jiný druh ptáka než tetřev, **okounek** jiný (a větší!) druh ryby než okoun.

Nehaňme tedy deminutiv, nýbrž učme se s nimi dobře zacházet.

ŠTÍCHA, František. Nehaňme deminutiv! *Týdeník Rozhlas*. 2003, roč. 23, č. 19, s. 24.